

Ulfilas en zijn Bijbelvertaling.

We willen iets schrijven over een merkwaardig man. Zijn naam is niet zoo algemeen bekend, al is die ook verre van geheel onbekend.

Maar veel weten de meesten, die den naam al kennen mochten, niet van den drager er van te vertellen. En toch is Ulfilas een man van beteekenis geweest, en is de reuzenarbeid, door hem verricht, van meer waardij dan menig werk, door mannen tot stand gekomen, wier namen schier iedereen weet.

Ulfilas is in der waarheid geweest de apostel der Goten, van dit volk de geestelijke verzorger, die zijn leven aan de innerlijke welvaart er van heeft gewijd. Een man van veel kennis en een wijs man tegelijk. Iets geniaals zelfs kan hem moeilijk worden ontzegd. Bijna alles wat we van hem weten, wordt ons verhaald door zijn leerling Auxentius, die meedeelt, hoe door zijn meester onderscheidene werken geschreven zijn, oorspronkelijke en uit het Grieksch vertaalde in het Latijn en Gotisch. Van al die werken is niets meer over dan alleen zijn Bijbelvertaling, waarop we later terugkomen.

De ouders van Ulfilas waren Christenen. Ze hadden in Cappadocië gewoond, maar waren door de Goten gevangelijk meegevoerd naar het „vreemde” land ten noorden van den Donau, misschien in den tijd, dat Keizer Aurelianus deze ruwe stroopers uit het Oosten terugdrong. De Goten hebben het niet lang daarna Keizer Constantijn met herhaalde invallen in het Romeinsche rijk erg lastig gemaakt, maar deze heeft zich tegen de onbesuisde horden dapper verdedigd, en spoedig daarop namen de Goten het Christendom aan. Dat gaf — als steeds, als overal — een verandering van beteekenis.

Het ruwe, barbaarsche volk werd binnen betrekkelijk korten tijd vrij beschaafd. Zijn zeden werden anders; veel zachter, wat o.a. bleek uit de wijze, waarop de overwonnenen werden behandeld. Kort daarop splitsten zich de Goten in Visi-Goten, die langs den Donau bleven wonen, en Oost-Goten, die zich in Zuid-Rusland vestigden.

Ulfilas nu is het geweest, die onder die Goten heeft gearbeid, en de historie van dit volk gedurende een groot deel der vierde eeuw is samengeweven met de geschiedenis van Ulfilas. Om zijn geloof werd deze man vervolgd, en dit is de oorzaak geweest, dat de Gotische Christenen over den Donau in het Romeinsche rijk gekomen zijn, maar nu niet meer met slechte bedoelingen, nu als Christen-vluchtelingen, die in de wereld verdrukking moesten lijden.

In het jaar 341 werd Ulfilas door Eusebius tot bisschop gewijd. Hij was een volgeling van Arius, wiens dwalingen in die dagen door vele Christenen werden geloofd. Men wil, dat hij door Keizer Theodosius naar Constantinopel ontboden is, ten einde er te beslissen in een leergeschied en dat hij daar toen in 381 is overleden. Ongetwijfeld is het voornaamste werk van Ulfilas geweest, dat hij den Goten een Bijbelvertaling heeft bezorgd. Dit is een reuzenarbeid geweest. Volgens de mededeeling van Grieksche schrijvers heeft Ulfilas den geheelen Bijbel in het Gotisch vertaald, uitgezonderd de boeken van Samuël en der Koningen. Eeuwen lang is die vertaling in eere geweest, zoo bij de Oost- als bij de West-Goten, doch in de 9e eeuw is het boek verdwenen.

En eerst in de 16e eeuw werd in het graafschap Mark in Westfalen in een abdij aan de Ruhr een handschrift uit de 6e eeuw van de Bijbelvertaling van Ulfilas ontdekt. Op rood perkament was het geschreven met zilveren letters. En deze zilveren codex (Codex argenteus) is achtereenvolgens geweest in Praag, Zweden, Nederland, en wordt thans in de groote boekerie te Upsala bewaard. Later (in 1818) hebben Angelo Mai en Castiglione een groot deel der Paulinische brieven teruggevonden in een klooster. En deze stonden nog wel geschreven op palimpsesten, d.z. oude handschriften, op welker perkament een tweede ouder

manuscript te vinden is. Deze Codices Ambrosiani zijn thans in de Ambrosiaansche bibliotheek te Milaan bewaard. Ook een gedeelte van den Brief aan de Romeinen was teruggevonden, plus nog fragmenten uit Ezra, Nehemia en de Evangelien.

Later heeft naar de vertaling van Ulfilas een Got een verklaring van het Johannesevangelie vervaardigd. In den loop der tijden werden achtereenvolgens de Ulfilas-fragmenten ontcijferd, kregen de taalgeleerden kennis van den bouw van 't Gotisch en kon zelfs een Gotische grammatika worden samengesteld. Nog niet zoo lang geleden werden resten der Bijbelvertaling ontdekt in Egypte, nog wel dagteekenend uit de eerste jaren der 5e eeuw. Dit is wel het oudst geschreven stuk uit den Germaanschen voortijd.

Hoe heeft Ulfilas zich nu van zijn taak als vertaler gekweten? In alle opzichten uitnemend. Het eerste werk was zijn volk een geschikt alfabet te bezorgen, daar het inheemsche runenalfabet onvolledig en dus ongeschikt was voor een eenigszins in bijzonderheden afdalende schrijftaal.

Daarom heeft Ulfilas een Gotisch alfabet gemaakt: hij legde daarvoor het Grieksche tot grondslag en paste dat aan de Gotische klanken aan, nam er ook enkele teekens uit het Latijnsche alfabet bij en zelfs ook nog een paar runenteekens. (Runen zijn Germaansche schriftteekens.) Als we het Gotische alfabet weergeven in Latijnsche teekens dan krijgen we de volgende letters: a, b, g (werd ongeveer uitgesproken als de g in het Fransche garçon) d, e, q (als kw) z, h (ongeveer als g), i, k, l, m, n, j, u, p, r, s, t, w, f, ch en o. Dan waren er nog twee teekens, die ik thans maar voorstel door de (Engelsche) th en hw. (als zware gw.)

De uitspraak van de klinkers verschilt aanmerkelijk van die bij onze vocalen. Zoo is de a in 't Gotisch haast altijd onze korte a, zelden onze aa, de e altijd ee, de i steeds i en nooit ie, de o altijd oo en de u steeds oe. De ei klinkt als ie, de ai meest als e, de au meest als o, terwijl er ook nog een klank iu is.

En nu heeft Ulfilas, zonder dat hij dit vermoeden kon, de taalwetenschap een grooten dienst bewezen. Ook onze taal staat met dat oude Gotisch in nauw verband. Enkele woorden zijn nog eender, maar dat zijn er maar zeer enkele. Zoo is ons woord *ik* in 't Gotisch ook *ik*, hoewel het daar zeer weinig voorkomt. In den regel hoorde men aan het werkwoord, of de eerste persoon er bij paste. Zoo is onze verleden tijd *nam* ook in 't Gotisch aanwezig, maar de vorm wijst er op, dat hij *ik nam* beteekende. Of soms *hij nam*. Voor: *gij naamt* zei men eenvoudig *namt*. Zoo ziet ge hier een oorsprong van den persoonsuitgang t. Alleen als de volle nadruk op het woord *ik* vallen moest, werd deze vorm gebruikt. Zoo in de Evangelien, als Jezus zegt: a(th)(th)an ik qi(th)a izwis: Maar *ik* zeg u. Vele woorden uit ons Nederlandsch vinden we in anderen vorm in 't Gotisch terug, wat van groote waarde is voor de wetenschap, die de geschiedenis der woorden naspoort.

Vergelijk de volgende tien Gotische woorden eens met de daaronder staande tien Nederlandsche:

1 graban. 2. hairto. ¹⁾ 3. haitan. ²⁾ 4. huggrian. ³⁾ 5. kinnus. 6. qiman. 7. land. 8. rinnan. 9. twalif. 10. wulfs.

1. graven. 2. hart. 3. heeten. 4. hongeren. 5. wang. 6. komen. 7. land. 8. rennen. 9. twaalf. 10. wolf.

Heerlijke gedachte — want dit blijft toch de voornaamste beteekenis van Ulfilas' vertaling — dat ook de Goten in hun taal hebben kunnen lezen:

Ni ogei(th), unte sai, ⁴⁾ spillo izwis faheid mikila, sei wair(th)i(th) allai managein, ⁵⁾ (th)atei gabaurans ⁶⁾ ist izwis himma daga ⁷⁾ nasjands, ⁸⁾ saei ist Christus frauja, in baurg ⁹⁾ Daweidis. (Lukas 2 vs 10 en 11). En dan vers 14: wul(th)us in hauhistjam guda jah ana air(th)ai gawair(th)i in mannam godis wiljins: Eere zij God in de hoogste hemelen en vrede op aarde; in de menschen een welbehagen.

A. L. v. H.

¹⁾ ai = e. ²⁾ ai = ai. ³⁾ gg = ng.

Vergelijk met: ⁴⁾ zie. ⁵⁾ menigte (volk). ⁶⁾ geboren. ⁷⁾ dag. ⁸⁾ genezer (Heiland, de heeler). ⁹⁾ burcht.